

ÁRPÁDOK és NEMANJIDÁK.¹⁾

(Politikai-genealogiai adalékok a magyar-szerb viszonyok történetéhez.)

A bizonytalanság s aggodalom nem csekély érzetével teszem közzé a következő lapokat.

A szlávok s nevezetesen a délszláv dynastiák genealogiája — tudomásom szerint — az irodalom országában nagyon gyéren művelt tért képvisel; művelése, eltekintve attól, hogy bármely ismeretlen, vagy kevésbé ismert táj felkutatása magában már hálás munka, de különösen tekintettel a mai kor bizonyos politikai és művelődési törekvéseire s mozgalmaira, bizonyára élénk érdeklődést kelt; eredményes tanulmányok e téren joggal az érdemek közé sorozhatók.

A szláv genealogiának, hogy megismertessék és terjesztessék, ugyanazok a követelendő kellekei, mint a melyeket a mai rendszeresen bíráló történelmi kutatás bármely egyéb történelmi feladat helyes megoldásához és megvilágításához fűz; e helyütt is mellőzendő az elődeinktől átvett, hitelt nem érdemlő mesék s hagyományok tömege, s oknyomozó tanulmányok, a forrásokban tett bíráló kutatások és okiratokkal megerősíthető tanuvallomásokkal kell pótolnunk. Szükséges tehát, hogy az, a ki ezen feladattal meg akar küzdeni, kutató munkássága körébe vegye fel az erre vonatkozó hozzá férhető, krónikákba vagy okmányokba foglalt összes anyagot, s mivel e kútfők nagyobbára szláv nyelven szólnak, természetesen a kutató előnye, ha hazai földön keresve fel őket, tulajdon nyelvükön intéz hozzájuk kérdést.

Őszintén bevallom, hogy bármennyire törekedtem is választott feladatomat a fenjelzett úton s módon megoldani, nem volt alkalmam

¹⁾ Töredékek szerzőnek „A középkori délszláv uralkodók genealogiai története“ cz. nagyobb művéből.

mindig s munkám minden részénél közvetlen a forrásból meríteni. Nem szolgálhat mentségemre, hogy ebben személyes viszonyaimban gyökerező anyagi helyzetem akadályozott meg; mert a ki előtt a forrásokhoz vezető út, bármi oknál fogva zárva van, keressen törekvései számára hozzáférhető teret. S ha mindezek dacára mégis átadom a nyilvánosságnak e lapokat, teszem ezt a következők oltalma s véde alatt:

A történetírás nagyjai genealogia dolgában tudvalevőleg nagyon indolensek. Közöttük s hozzám hasonló kutatók között az a különbség, hogy ők a forrás tövében ülve nem éreznek szomjuságot, mi alatt mi a forrás után epedünk. S ha mi, a forrást keresve, itt-ott utat tévesztünk, avagy ha szomjunkat más vízzel csillapítjuk: a nagyok azonnal készek minket a helyes útra igazítani s olykor szomjunkat a forrás tiszta tükréből merített itallal enyhítik is. Tévedésünk mások buzdítására szolgál s a végeredmény mégis csak a tudományos kutatás nyeresége!

S ha e lapokban hiányok létezésére figyelmeztetni sikerülend csupán, s sokat, a mi tudtomon kívül már felderítetett, vagy felderíthető, ismeretlennek vagy kétségesnek jeleztem is, meg vagyok elégedve; a helyreigazítás kellemetlen érzése el lesz törölve azon tudat által, hogy a helyreigazítást közvetve mégis tevékenységem provokálta.

I.

Ilona, magyar királyné,

I. Uros, szerb nagyfejedelem leánya.

Születési évét nem ismerjük, de feltehetjük, hogy miután már egy évvel házassága után fiut szült ¹⁾ s rövid idővel erre férje nevében ritka erővel s erélylyel vezette az ország ügyeit, férjhezmenetele idejében már oly korban állt, mely a nőre nézve érettnak mondható. Valószínűleg idősebb is volt férjénél; de a korkülönbség Béla vak-sága következtében az eljegyzésnél akadályt nem képezett.

Ilona 1129-ben az akkor II. István magyar király trónutódjának designált vak Bélával kelt egybe ²⁾ s 1131. ápr. 28-án férjével Székesfehérvárott megkoronáztatott.

¹⁾ Turóczy II. 63. „*quae non post multos dies procuravit Geycham.*“

²⁾ Schier (*Reginae Hungariae primae stirpis*“ cz. művében) Bélának egy „*első*“ feleségét is említi. Szerinte Ilona Bélához még száműzetése idejében ment

Hogy II. István, a ki vak Béla házasságát közvetítette, szemét a szerb hercegnőre vetette s őt küldöttség útján a trónra jutó vak Béla nejeül kérte, annak egynél több oka volt.

István már 1128-ban üzent háborút II. János császárnak, mivel ez István nagybátyjának, Álmosnak, Görögországban menedéket nyújtott. Már 1128-ban bevette Belgrádot (némelyek szerint Branicevó-t is); a szerbek, kik 1122-ben János részéről érzékeny vereséget szenvedtek, felhasználták a császár veszélyes helyzetét s bevették Rasum várát, mi Jánost annyira elkésérette, hogy Kritoplos-t, a vár parancsnokát női ruhába bujtatta s számaon vitette végig a piaczon. Engel azon nézetben van, hogy a szerbek eme közreműködése talán még 1118-ból, a midőn II. István Dalmáciát a magyar koronának visszaszerezte volt, datálódik s következménye egy Magyarország és Szerbia között akkor létrejött szerződésnek. Akárhogy álljon is e dolog, annyi tény, hogy a szerb akció az 1128—9-iki magyar-görög hadjárat alatt, első megbízható adatot szolgáltat a következő magyar-szerb szövetség felderítésére.

Hogy országuk régi nagyságát újra helyreállítsák, a Komnénok egyebek közt a szerbeket is jármuk alá akarták hajtani. Természetes dolog volt tehát, hogy a magyarok, normannok ¹⁾ és szerbek, a kiknek a görögökben közös veszélyes ellenük volt, ezeknek egyesült erővel ellenszegülni törekedtek. István tehát ily értelemben kötött Urossal véd- és daczszövetséget II. János ellen s így István érdekében is feküdt, hogy ez érdekközösséget vak trónörökösének a szerb fejedelem egy leányával való egyesítése által még szilárdabb alapra fektesse.

De egyéb indokok is játszhattak itt közbe.

Tudjuk, hogy Ilona, szépségén kívül, még nőnél igazán ritka erélyes és szilárd jellemmel dicsekedhetett s hogy céljai elérésénél

---

volna nőül. Miután Bélának Kinnamos-féle unokája igen hasonlított István nagybátyjához (Béla egyik fiához), úgy atya születése, valamint Ilona férjhezmenetele (ha Ilonán kívül Bélának más felesége nem volt. Schier itt következtetlenségbe esik) Béla visszahivatása előtt ment végbe. Schier ebben bizonyítását keresi. annak, hogy II. István, a kinek Álmos életbenmaradásáról tudomása volt s ki 1124-ben annak leányát, Adelhaidot szívélyesen fogadta, Béla létéről mit sem tudott stb.

¹⁾ Klaić, Bosznia története (Bojničić Iván által irt német kiadásában Lipcse, 1885. pag. 63.)

s férje és gyermekei uralmának megerősítésénél még a legvérengzőbb eszközöktől sem riadt vissza, — az 1132-iki országgyűlésen való felépése az 1741-iki pozsonyi országgyűlésen lejátszódott jelenetek példányképe —. Lehet, hogy Istvánnak tudomása volt a hercegnő e tulajdonságairól s hogy ép ezért legalkalmasabbnak is találta arra, hogy a vak Bélának mindenünnen veszélyeztetett helyzetében szilárd támaszt nyújtson.

Ilona hozományáról Klaić i. h. (pag. 64, 65) következőleg nyilatkozik: „Üres, mivel sem bizonyított feltevés, hogy II. Béla ipjától nászajándéku Boszniát kapta volna. 1135-ben Béla legelőször él „rámai“ királyi czimmel. ¹⁾ Valószínű, hogy a bosnyák bánok, midőn látták, hogy a hatalmas magyar király rokoni összeköttetésbe jutott a szerb uralkodó házzal, hozzája csatlakoztak. Valamivel később 1135. után Béla az esztergomi országgyűlésen második fiát, Lászlót, a boszniai hercegi méltósággal ruházta fel, da az ország kormányzatát továbbra is a boszniai bánok kezében hagyta.“

Családi életét illetőleg csak azt tudjuk, hogy szerb rokonai egy részét udvarába hívta. Okiratokban tudtommal csak kétszer van szó Ilonáról. ²⁾

Élete végéről sem maradt fenn hiteles adatunk. Azon körülmény, hogy Béla élete utolsó éveiben az iszákosságra adta magát, ³⁾ arra engedne következtetni, hogy ekkor felesége örökös szeme már nem vigyázott fölötte. Feltűnt továbbá az is, hogy Zsófia leányának a szülei házból való eltávozása alkalmával egy író sem tolmácsolja az anya bánatát s végre abban találták főbizonyítékát azon feltevésnek, hogy Ilona 1138. körül halt meg, hogy Bélának 1141-ben bekövetkezett halála után nem annak özvegye Ilona, hanem az utóbbi-

¹⁾ Fejér, Codex diplomaticus stb. II. 82.

²⁾ Fejér II. 94. egy 1138-ból kelt oklevélben, mely a dömösi prépostságra vonatkozik: „Anno autem . . . millesimo centesimo trigesimo octavo, indictione I. epact. XVIII. regnante vero serenissimo et victoriosissimo Rege Bela II. bonae memoriae Almi Ducis filio, cum Helena regina clementissima anno autem regni septimo.“ „Idem Bela Rex piissimus, cum Helena Regina nihilominus piissima.“

Wenzel I. ^{55/23} év nélkül. András, veszprémi prépost adománylevele a sz. Mártoni apátság javára: „ . . . a piissimo Rege Bela et eius uxore Regina Elena disponendarum rerum suarum facultatem petiit.“

³⁾ Turóczy II. 64.

nak sógora Belus lett gyámja a kiskorú II. Gejza királynak. Ebből következtették, hogy az erélyes Ilona, ha még akkor életben lett volna, nem csikartatta volna ki kezéből kiskorú fia fölötti gyámságát.

Mind e kombinációkat, Ilonának II. Béla halála előtt bekövetkezett halálát illetőleg megsemmisítette Jaksch ¹⁾ lelete.

Jaksch ugyanis a klagenfurti cs. kir. tanulmányi-könyvtár egy pergamentkodexében néhány levélfogalmazványra bukkant, melyek közül hat Zsófia II. Béla leányának élettörténetére vonatkozik s a melyek egyike Zsófia anyjához, Ilonához van intézve s következőleg hangzik: *Excellentissime matri sue N. regine Nobilissime N. Christi et ipsius ancilla videre d(ominu)m d(eum) in Syon vel regem r(egum) cum ²⁾ decore s(alutem).*

Audita ³⁾ dulcissima legatione v(estra) mater et domina, qua humilitatem m(eam) elementer salutare dignata estis excellentia v(estra), gaudens et exultans vehementer in domino grates devotissimas serenitatis v(estre) humiliter refero. Et quia dixistis speciale vobis esse gaudium pro amore sponsi celestis devotissimarum Deo feminarum me elegisse contubernium, quid elegerim, quid invenerim vobis, domina, paucis intimare decrevi.

Dum ⁴⁾ serenitatis vestre misericordiam oculo cordis intueor, mater et domina, qua me vobis commonentem amplecti fovere nutrire vestra dignata est excellentia, quicquid honoris et glorie, quicquid iocunditatis et gratie vel leticie excogitare filialis ⁵⁾ valet dilectio, totum vobis unice matri intima devotione exhibeo. Verum tamen, quia gaudium m(eum) gaudium v(estrum) esse non ambigo, facta in me magnalia dei dignitati vestre, domina mater, intimare cupio. Ex quo loco N. inhabitare cepi regnum et patriam Deo miserante inveni. Nam tanta in me patris nostri spiritualis domini scilicet abbatis omniumque mihi commanentium superhabundat gratia, ut velut in horto deliciarum quodam modo videar esse posita.“

¹⁾ Mittheilungen des Instituts für oesterreichische Geschichtsforschung, 1888. Ergänzungsband II. Heft 2. „Zur Lebensgeschichte Sophias, der Tochter König Bélas II. von Ungarn.

²⁾ „Cu“ rövidítő jel nélkül.

³⁾ „Audita“ után „fama“ szó ki van törölve.

⁴⁾ A levélnek most következő befejezését az V. és VI. közti fogalmazvány tartalmazza. — ⁵⁾ „Filialis“ szó a sor fölé van írva.

Jaksch e levél iratását illetőleg azon eredményre jut, hogy az 1146. szept. 11-ike után s 1147. áprilise előtt Admontban lett írva. De nem szabad elfelednünk, hogy Zsófia ez időben tizennégy évnél idősebb nem volt. ¹⁾

E levélből azt látjuk, hogy Ilona leányához Admontba küldött-iséget menesztett, mely tudtára adta neki, mily öröme volt a királynénak, a mikor hallotta, hogy Zsófia, a mennyei vőlegényhez iránti szeretetből jámbor nők kolostorába vonult.

Az is kitünik e levélből, hogy Ilona nem csak hogy nem halt meg férje előtt, hanem hogy még 1146. és 1147. közt életben volt. Hogy Ilona II. Geiza idejében már nem szerepel, annak oka abban kereshető, hogy a derék és jóra való Bélus, kinek Ilona s gyermekei jóléte szívének feküdt, a gyámságot kezébe összpontosította s Ilona főlösegesnek találta személyes befolyásával előtérbe lépni. ²⁾

¹⁾ „Ha magukból a levelekből akarunk következtetni, akkor úgy találjuk, hogy bennök I. Konrád, salzburgi érsekről még mint életben levőről van szó. E szerint a levelek még 1147. április hava előtt lettek írva (Meiller, Salzburger Regesten 56. 291. sz.). Harmadik levelében, mely magához az érsekhez van intézve, Zsófia az érsek magas életkoráról szól. Első levelében, mely még Regensburgból van intézve II. Geizához, a ki ezen s a következő levelekben önálló fejedelem gyanánt van feltüntetve (Geiza 1146. szept. 11-én lett fegyverképes); Zsófia bánatát s nyomorát szembe állítja fivére „prosperitas rerum“-ának.

Geiza helyzete atyjának, II. Béla, halála után 1111-ben sehogysém mondható kedvezőnek; ő maga még csak 12 éves volt, úgy hogy feltehetjük, hogy uralkodása első éveit anyja befolyása alatt töltötte; Borics is újra kezdett előállani a magyar trónra támasztott igényeivel. Helyzete legrosszabbra 1146. elején fordult, a mikor is Konrád császár Boricsnak segélyét helyezte kilátásba s az utóbbinak ösztönzésére két bajor gróf husvét hetében (márcz. 31-től ápril 6-ig) Pozsonyt ostrom alá vette. Kedvezőbbé vált helyzete, midőn 1146. tavaszán Pozsonyt sikeresen visszafoglalta, a mi arra bátorította, hogy bosszúhadjáratra induljon Bajorország ellen.

Azt hiszem tehát, hogy az első (Geizához intézett) levél Pozsony visszafoglalása után, azaz 1146. tavaszán lőn írva. Ekkor már szólhatni Geizának „prosperitas rerum“-áról.

A két, sorrendre nézve, utolsó (V. és VI. az utóbbi anyjához intézett) levél egyidejűleg lett írva. Az első ismét Geiza királyhoz van címelve s Zsófia benne fivérét „rex Hunnorum victoriosissimus“-nak szólítja. Ez bizonyára nem csak alakiség, hanem nyilván ama nagy győzelem hatása alatt iratott, melyet Geiza 1146. szept. 11-én a bajor herceg fölött a Lajta mellett aratott. Látjuk tehát, hogy a levelek iratásának ideje 1146. tavasza s ősze közé esik. ²⁾

²⁾ Jaksch fenti ellenkező nézetét nem okadatolta.

Ilona halála tehát az 1146. utáni időre tehető. Hogy már 1157-ben nem élt, bizonyítja Geiza egy okirata,¹⁾ a melyben azt mondja „pro salute animarum matris et patris mei.“

Ha e magyar-szerb házassági összeköttetés következményeit tekintjük, úgy első sorban szemünkbe ötlik Belus erélyes kormányzata II. Geiza kiskorúsága alatt. Belus sógorát, Csudomil-t, Ilona fivérét, rábeszélte, hogy rázza le a görög jármat és lépjen Magyarországgal hűbéri összeköttetésbe. Mánuel, byzanci császár már 1151-ben lepte meg Csudomilt, ki miután Magyarország részéről segélyt nyerni nem tudott, hegyeibe húzódott vissza. Mánuel a szerbek elszakadását ürügyül használta fel, hogy a következő évben Magyarország teljes meghódítására czélzó terveit keresztül vigye.

Végre meg kell adnunk, hogy mindazon későbbi összeköttetés, mely az Árpádok s a Nemanjidák közt létrejött, nem egyéb, mint utóhangja ama szilárd érdekközösségnek, mely II. Bélának Iónával való egybekelése folytán a két család közt fennállt.

II.

Belus, Magyarország nádora.

I. Uros egy leánya, kinek nevét nem ismerjük, Belus-sal kelt egybe.

Engel szerint Belus szerb boljár, kinek még Uros nevű fivére is volt. Abból, hogy a magyar krónikák őt „avunculus regis Geysae“-nak nevezik, Engel bizonyossággal arra akar következtetni, hogy felesége Geiza nagynénje (anyja nővére) és Uros nagyherceg leánya volt.

Engel ez okadatolása igen hiányos, mert „avunculus“ azon esetben is lenne Belus, ha Uros fia s Ilona királyné fivére lett volna. Azon körülmény, hogy Belusban valóban Uros vejét kell tekintenünk, abban alapszik, hogy ma Belust nem szerbnek, hanem horvát-dalmátinak ismerjük.²⁾

Engel következő adatokat szolgáltat Belus életéből: „Mig az öreg Uros élt, Belus folyton Geiza király udvarában tartózkodott, a

¹⁾ Fejér II. 146.

²⁾ Klaić 66.

kinek kiskorúsága alatt az ország ügyeit is vezette s Borics német hada ellenében vitézül is harczolt. Uros halála után Belus valószínűleg visszatért Szerbiába, a hol akkor nagy zűrzavar uralkodhatott. Lehet, hogy Belus, sógorai elnyomásával Szerbia trónját maga és Geiza számára akarta biztosítani. De ez valószínűleg nem sikerült; Kinnamos abbéli tudósítása, hogy Belsis vagy Belus mindkét szemén vakitva lett (a minnek azonban okát ő nem tudja), arra enged következtetni, hogy Belust sógora Csudomil elfogatta, szemevilágától megfosztatta s azután Magyarországra visszaküldötte volt“

Miután Engel Belus magyarországi működését különösen a Mánuel császár elleni küzdelmekben méltatja, azon feltevésnek ad kifejezést, hogy Belus István herceget, II. Geiza öcscsét Mánuelhez való menekülésében kísérte. E menekülésnek következménye az volt, hogy Magyarország s a görögök között újra harczra került a dolog (Engel szerint 1159-ben), mely alatt Mánuel a néhány évvel ezelőtt trónra jutott Uros-on (Primiszló-n), Belus fivéréen meg akarta magát bosszulni. Hogy országukat a császár haragja elől megóvják, a szerbek állítólag csakhamar megfosztották Urost trónjától s arra annak fivérét, a császár által is pártfogolt Belust emelték. A császár a választást megerősítette s a trónjától megfosztott Urosnak néhány Szerbián kívül levő jószágot adományozott. 1162-ben Belus lemondott a trónról s újra Magyarországra ment, hogy támogassa a fiatal III. István királyt. Magyarországon be is fejezte életét.

Mai hazai írónk Belus működését következőkép ecsetelik :

Szerintök Belus mindjárt II. Béla halála után ki lett nevezve a fiatal II. Geiza gyámjának. Az ő közbenjárásának köszönhető a Magyarország és Spalato közötti jó viszony (1142. május 3-ról szóló okirat) s Geiza egybekelése Euphrosyne orosz hercegnővel. A lerfeldi csatában (a Lajta mellett, 1146. szept. 11-én) Geizával együtt vezényelte a magyar sereg középhadát s oldalban támadta meg a német sereget. 1150. körül arra unszolta sógorát, Csudomilt (Blachin-t), hogy Görögországtól szakadjon el s Magyarországhoz álljon. 1152. tavaszán magyar segédesapatot küldött szorongatott rokonának. Ugyanez évben egy sereg élén indult a trónkövetelő Boris ellen; átkelt a Dunán s ostrom alá vette Branicsevót, de vereséget szenvedett Mánueltól.

Hogy a derék Belust a magyar udvarból eltávolítsa, Mánuel a szerb fejedelmi méltósággal ruházta fel. De II. Geiza halála után (1161)

Belust újra találjuk Magyarországbán, mint a kiskoru III. István hű tanácsadóját s gyámját.

Következő okirataink tesznek említést Belus Magyarországbán vitt szerepéről:

1142-ben II. Gézának egy a pannonhegyi apátságához intézett okirata az ország nagyjai közül róla mint „Belus Dux“-ról tesz említést (Fejér II. 117.).

1145. i. h. 124 mint Belus Palatinus comes szerepel.

1146. Wenzel I. ^{56/24} mint „Belus Comes Palatinus et Banus“ (horvát bán) „Belos Comite Palatino.“

1148. Fejér II. 129 „Bani Beli.“

1150. i. h. 130 „Belus Banus.“ Wenzel I. ^{58/25} „Belus Banus.“

1151. i. h. ^{60/27} „Belus Banus“.

1152. i. h. ^{60/28} „Belos Banus“.

1156. i. h. ^{62/29} mint nádor. Fejér II. 139 „Belos Palatinus Comes.“ i. h. 140. „Belo Palatino Comite“. i. h. 144. „Belus Palatinus“.

1157. i. h. „Belus Banus et Comes Palatinus“. i. h. 146 „Belo Palatino existente“.

1158. i. h. 148 „Belus (Princeps Regni)“.

1163. i. h. 165 IV. István Bernát püspöknek s a zágrábi egyháznak visszaszolgáltatja Dombrov birtokot. Ez okirat „Belus Banus“-ról II. László idejéből tesz említést. Egy másik, 1165-ről szóló okirat szintén „Belus Banus“-nak mondja.

Egyik levelében, melyet III. Incze pápa 1198-ban Saul kalocsai érsekhez intézett, következőt találunk ¹⁾: „Ad audientiam nostram noveris pervenisse, quod inclitae recordationis Dux Belus olim in Archiepiscopatu tuo, in proprio fundo suo, qui appellatur Caet(-Keu) monasterium in protomartyris Stephani honore construxit, adeo illud amplis possessionibus reditibusque ditavit, quod XXX. monachi in eo, secundum beati Benedicti regulam, domino servientes, sustentationem sufficienter habebant, et hospites et pauperes ad ipsum monasterium divertentes, procurationem recipiebant de necessariis compe-

¹⁾ Fejér II. 336.

tentem ; quadringentas etiam marcas argenti praeter cruces et calices, idem nobilis eidem loco ad ipsius ecclesiae concessit ornatum.“

Ezen Belus által alapított monostor később az ebroni sz. Ábrahám kanonokok birtokába ment át; de ezek rossz gazdálkodásuk folytán csakhamar kénytelenek voltak elhagyni a kolostort; csak hárman maradtak meg benne. A pápa fenti levelében felszólítja az érseket, hogy a monostor ügyeit rendezze.

Ugyanez ügyben a pápa második levelet is intézett az érsekhez (1198. ap. Fejér II. 337); itt a kolostort „in loco, qui dicitur Keu-nek nevezi.

Belus tehát 1198-ban már nem volt életben.

Belus gyermekei közül csak egyetlen leányáról tétetik említés.

1150. elején Vladimir orosz herceg, Fruzsina magyar királyné fivére, megjelent II. Geiza udvarában, hogy tőle II. Izjaszló nagyherceg, a királyné bátyja, nevében Vladimírko, halicsi fejedelem ellen segílyt kérjen. Geiza a két ország közt levő határhegység felé vonult s ezt Izjaszlónak tudtára is adta. Midőn Vladimírko, ki Belzen táborozott, megtudta, hogy a magyar hadsereg megérkezett, Przemislbé vonult; erre Geiza átkelt a hegyen, birtokába ejtette Sanok városkát, a halicsi parancsnokot őrségével együtt elfogatta s Przemisl felé vonult. Vladimírko erre küldöttséget menesztett Geizához, melynek sikerült Geizát, tekintettel az őszi esőzésekre s Izjaszló késedelmezésére, visszavonulásra bírni. Geiza 1150. október 20-án tudtára adta a nagyhercegnek elvonulását s egyúttal beleegyezését kérte, hogy a kíséretében levő Vladimir hercegnek nőül adhassa legfelsőbb bánja leányát. A nagyherceg a Geiza által tervezett házassághoz meg is adta beleegyezését.

Jóllehet az orosz források nem tesznek említést a „legfelsőbb magyar bán“ nevérol, mindazonáltal nézetem szerint kézzelfogható, hogy itt csak is Belus leányáról lehet szó. Belus-t az 1150-iki okiratok bánnak nevezik s természetes, hogy ő mint a magyar király nagybátyja, a bánok közt az első helyet foglalta el, s nem is hihető, hogy Geiza egyszerű alattvalója nevében játszott volna a kérő szerepét. De eljárása egészen más színben tűnik fel, ha meggondoljuk, hogy a menyasszony saját unokanővére; ily módon a rokonsági viszony következő képet ölt:

I. Uros, szerb nagyherceg

<i>Ilona,</i> férje: <i>II. Béla,</i> magyar király	<i>Leány,</i> férje: <i>Belus</i> Bán	<i>I. Msztiszló</i> orosz nagyherceg † 1132. ápr. 15-én
<i>II. Geiza király</i>	<i>leány</i>	<i>Vladimir, Fruzsina</i>
} 1150		
1146		

Vladimir menyasszonyával valószínűleg akkor ismerkedett meg, midőn 1150 elején nővére udvarában, Magyarországon tartózkodott. Az eljegyzés után Geiza — az orosz szokásnak megfelelőleg — rangját megillető pompával küldte a menyasszonyt az orosz nagyherceg udvarába, a ki neki és kíséretének Tilog városát jelölte ki tartózkodása helyéül, a honnan azután a kíséret, bőven megajándékozva, elküldett. A vőlegény, ki azalatt megbetegedése folytán sógora udvarában maradt vissza, csakhamar követte menyasszonyát, a mire nemsokára az esketés is megtörtént.

Midőn Vladimir 1151-ben újra járt politikai küldetésben a magyar udvarnál, felesége is elkísérte oda, hogy meglátogassa szüleit. További sorsa ismeretlen.

III.

Dragutin István király,

V. István magyar királynak veje.

Az okiratokban rendszeren István néven¹⁾ fordul elő, nemkülönben érmein is.

Miután atyjának, I. Uros Istvánnak, csak hosszabb házassága után született, ez az elsőszülött fiú születésén való örömeiben a drágát és becseset jelentő Dragutin nevet adta neki. Születési évét illetőleg semminemű adatunk nincsen.

Csak 1269 körül hallunk valamit felőle.

Ekkor ugyanis atyját komolyan felszólította, hogy mondjon le javára a trónról. A régibb irodalom, mely szerint Dragutin herceg már 1261 körül kelt egybe az ifjabb magyar király, V. István leá-

¹⁾ Wenzel IV. 318 do 1288 aug. 8. IV. Miklós pápa levele Ilona királynéhoz: „magnificos viros Stephanum et Urosium, Illustres Reges Sclavorum, natos tuos.“

nyával, felteszi, hogy már a házassági alkudozások alkalmával azon feltétel lön megszabva, hogy Uros István még életében adja át trónját Dragutin fiának. Engel (228) nem téved, ha azon feltevésnek ad kifejezést, hogy István büszke jelleme ezen feltételszabást valószínűvé is teszi. Különben arra mutatnak a később bekövetkezett események, hogy az öreg király ígéretét a házasság alkalmával kilátásba helyezte, de korántsem határozottsággal megadta. 1269. körül azonban a fiatal herceg közbejött akadály miatt nem volt azon helyzetben, hogy trónkövetelésének erélyes kifejezést adjon.

Egy Jeleso városa közelében tett lovaglása alkalmával lebukott lováról s ez alkalommal lábát oly súlyosan sebesítette meg, hogy felábadásán kételkedtek. Az öreg király ennél fogva már is ifjabb fiának, mint a praesumptiv trónörökösnek kiházásítására gondolt. Dragutin állapotja azonban jobbra fordult s valószínű, hogy ő semmisítette meg öccse házassági tervét.

Ipjának 1270-ben bekövetkezett trónralépése alkalmával Dragutin újra elő állt trónigényei hangoztatásával. Mennyit ért el akkor Dragutin, azt biztosan nem állíthatjuk: okiratilag bebizonyított tény az, hogy V. István a közte s II. Ottokár cseh király közt létrejött béke 1271. jul. 3-iki ratifikálása alkalmával szövetségesei közt „*regem Serviae et Stephanum filium ejus, juniorem regem Serviae, generum nostrum*“ is említi. Dragutin tehát akkor már „ifjabb király“ volt, épúgy mint V. István, ki hosszabb időn át mint „ifjabb király“ szerepelt IV. Béla mellett. 1271 után Dragutin állítólag ipja támogatása mellett határozottsággal s erőszakkal kelt ki atyja ellen, hogy őt koronájától megfoszssa. Tudjuk azt is, hogy V. István 1272 nyarán személyesen vonult Szerbiába, hogy veje ügyében az öreg Uros ellen állást foglaljon, — e szándékát fia, András elraboltatása hírére életével fizette meg.

Atyja halála után Dragutin 1277-től 1281-ig uralkodott; 1281-ben azonban öccse, Milutin arra kényszerítette, hogy javára mondjon le a trónról.¹⁾

¹⁾ A régebbi irodalom az egész dolgot Milutint illetőleg igen kedvező világot mutatja be. Dragutin — így szólnak a források — nem igen biztosnak érezte magát az erőszakosan kicsikart trónon; 1269 körül megsérült lábának újra fellépő fájdalmai — Pachymeres, byzanci író, határozottan állítja, hogy megsérülése még trónörökös korában jött létre. — Dániel érsek pedig mondja,

Trónjától megfosztatva, sógorához, IV. László magyar királyhoz fordult, a ki a macsó-boszniai hercegség kormányzásával, mely eddig Dragutin anyósa, a kún Erzsébet kezében volt, megbizta; azonkívül még Branicevót, Belgrádot és a Szerémséget is kormányozta.

Hosszu uralkodása nem egyéb, mint szakadatlan láncolata vallásos cselekményeinek.¹⁾

1314. márcz. 22-én (a napot Dániel érsek emliti) elhunyt. Halála előtt állítólag maga köré gyűjtötte országa püspökeit s boljáraít s nekik szóbelileg, Milutin öcscsének pedig írásbelileg figyelmükbe ajánlotta Ulászló fiát. Végteére Theoktist néven szerzetesnek avatta fel magát. Tetemét Rassa városába vitték s ott az általa emelt György vértanu-klastromba temették el.

Felesége Katalin magyar hercegnő.

IV.

Árpádházi Katalin királyné.

Neve okiratilag meg van állapítva.²⁾ Atyjának 1242-ben Kliszában meghalt nővére után Katalinnak nevezték. Luccari szerint Er-

hogymár királysága idejében érte e baj s hogy isteni büntetést látott benne —, a szemrehányások, melyeket anyja, Ilona tett neki, lelkiismerete furdalmaival egyetemben nem kedveltették meg vele az uralkodás gyönyöreit s midőn vallásos életében is folyton nyugtalanította bűja, átadta koronáját öcscsének, Milutinnak azon feltétellel, hogy Milutin bátyja (Dragutin) halála után arról fia (t. i. Dragutin fia) javára mondjon le. Dragutin megbánta ugyan csakhamar az alkut s Milutint eltávolította a trónjától, de az utóbbi a papság segélyével oda vitte, hogy Dragutin újra — s most már mindenkorra — mondott le trónjáról s valódi remeteéletet élt.

A régibb irodalom szerint ez 1275-ben ment végbe. Egykoru kézirat (ap. Miklosich, Monum, Serbica, 561 befejező jegyzetéből tudjuk azonban, hogy 6794 (1285. szept. 1-től 1286. szept. 1-ig) Milutin uralkodásának ötödik éve volt.

¹⁾ Nagyban buzgólkodott a bogomilek üldözésében s megtérítésében, — bő adományokat osztogatott a szegényeknek s klastromoknak, palotáját a betegek s gyámoltalanok menhelyévé tette, testét kinozta s sanyargatta s hogy a jámbor s áhitatos férfiú minden feltételének megfeleljen, még a nejével való nemi közösüléstől is tartózkodott — így jellemzi őt a régibb irodalom.

Okiratilag bebizonyított tény, hogy a pápa 1282-ban mindkét fivért megakarta nyerni a katholicismusnak. Dragutin katolikus is lett s a pápa (1291. márcz. 15-én kelt levelében) az áttértnek s országának felajánlotta óltalmát.

²⁾ Fessler, Geschichte der Ungarn II. 601. István elsőszülött leányának nevezi, de nem indokolja.

zsébet volt a neve. Minthogy szülei V. István magyar király s kún Erzsébet 1255 körül keltek egybe s első fiúk, IV. László, az egybehangzó feljegyzések szerint 1262-ben született, úgy V. István többi, 1262 előtt született gyermekei leányok voltak. Miután továbbá Katalin nővérei közt elsőnek lett kiházásítva, úgy joggal tarthatjuk őt szülei legidősb gyermekének s születése évét 1256—7-re tehetjük.

Egybekelésére vonatkozólag Pejácsevics és Engel ¹⁾ következő feltevéseket állítanak fel:

IV. Bélának és V. Istvánnak Ottokár ellen küldött segélycsapatokban Ottokárnak a pápához intézett jelentése szerint rasciaiak is voltak, a mi talán szerb csapatok jelenlétére is engedne következtetni; a magyar király kíséretében 1261 márczius havában Bécsbe jött fejdelmek közt Uros István is volt két fiával; feltehetjük tehát, hogy 1261-ben a szerb trónörökösnek, István leányának jegyese (férje) volt, vagy pedig, hogy a fiatal pár egybekelése már ekkor el lett határozva. Az is valószínű, hogy a büszke István egyidejűleg ama feltételezt is szabta, hogy Uros István még életében mondjon le trónjáró fia, Dragutin javára.

Az én nézetem szerint e feltevés sem a jelzett keletre, sem a házasság említett eredetére nézve igazolva nincsen.

Eltéktelve a pár gyermekkorától — Katalin 1261-ben legfeljebb 4—5 éves lehetett — azt akarom megjegyezni, hogy — mint fentebb is hangsúlyoztam — az 1261-ben Bécsben megjelent három szerb király alatt nem Uros István s két fiát, hanem az Uros, Radoszló s Ulászló fivéreket kell értenünk.

Azonkívül arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy IV. Béla és V. István okiratai értelmében 1269-ig a két udvar közt nemcsak hogy feszült viszony uralkodott, hanem hogy sőt háborút is viseltek egymással, a mi nem történt volna akkor, ha a két udvar már 1261-ben rokoni viszonyban áll egymással.

Jogunk van tehát azon feltevésnek helyet adni, *hogy Dragutin István eljegyzése és egybekelése V. István legidősebb leányával a két állam közt létrejött béke zálogának tekintendő s hogy 1269 első felében létesült.*

¹⁾ Az előbbi i. h. 218. s köv. Engel, *Gesch. des Ungar. Reiches* III. 228.

A kevély Istvánnak — a ki nagyanyja, Gertrud s anyja, Mária döllyfét örökölte — mindenestre nem volt inyére leányának eme semmikép sem fényes kiházásíttatása, de két mozzanat játszott itt közre, mely beleegyezésre bírta.

Egyrészt az összeköttetés tisztán politikai érdekü volt s oda irányult, hogy Magyarországnak szükség esetén segédkezet nyújthasson Ottokárral s egyéb ellenségekkel szemben — másrészt pedig már vak Bélának a szerb Ilonával való egybekelésében is az összeköttetés egy korábbi esetét látták s különben is a fiatal pár közt következő rokonsági viszony létezett:

I. Uros, szerb nagyherczeg.

<i>Desa</i>	<i>Iloa,</i> férje: II. Béla magyar király, † 1141.
<i>Nemanja István,</i> † 1200. febr. 13-án	<i>II. Geiza,</i> † 1161.
<i>I. István király,</i> † 1227.	<i>III. Béla,</i> † 1196.
<i>I. Uros István,</i> † 1276/7.	<i>II. András,</i> † 1235.
<i>Dragutin István,</i>	<i>IV. Béla,</i> † 1270.
	<i>V. István,</i> † 1272.
	<i>Katalin,</i>

1269 körül.

A házasság létrejöttének időpontjára nézve semminemü adatunk nem maradt fenn, csak azt tudjuk, hogy Katalin 1269 körül a szerb udvarban tartózkodott. Mert midőn ez időtájt Dragutin megbetegedése folytán görög követség jelent meg a szerb király udvarában, hogy Milutinnek császári herczegnővel való egybekelése ügyében alkudozásokba bocsátkozzék, az öreg Uros csak elbámult a küldöttség udvarias modorán s podgyásza tömegén. Midőn tudtára adták, hogy ez a herczegnő podgyászában csak egy része s hogy a java még csak jön, azt mondta: „Mi nekünk oly elpuhító dolgokra szükségünk nincsen; lám, menyem egyszerü házi ruhájában ül rokkája mellett; ily egyszerűen s háziasan tölti nálunk idejét.“

1281-ig Katalin megosztotta férjével Szerbia trónját, ezután pedig herczegségébe követte. Itt Pachymeres szerint tiltott viszonyba

lépett sógorával, Milutinnal. Az utóbbiról ugyanis rebesgették, hogy, míg bátyja túlzott áhítatosságában kínozza testét s a nejevel való nemi közösüléstől tartózkodott, ő játszotta a férj szerepét.¹⁾

Az utolsó tudósítás, mely Katalinról szól, azt mondja, hogy rövid idővel anyósa, Ilona halála után († 1314) Simonis (Milutin nejének) kíséretében, ki nála látogatóban volt, Milutin udvarába ment, a hol igen szívélyes fogadtatásban részesült s gazdagon megajándékozva visszaküldetett.

E házassági összeköttetés egyik fontos következményének tekintendő, hogy V. István 1272 nyarán magyar hadsereg élén Szerbiába vonult, hogy a veje s annak atyja között kitört viszályoknak, Dragutinra nézve kedvező eredménnyel véget vessen. Ez életébe került, a mennyiben egy Magyarországról nyert tudósítás hírére nagy sebességgel sietett haza, de a nyári hőség halálos betegségbe ejtette, a mely folytán csakhamar ki is mult.

Hogy ez összeköttetés következtében az Ottokár ellen harczoló magyarok közt szerbek is voltak, azt Ottokárnak a pápához intézett jelentése kétségtelenné teszi.

V.

II. Uros István (Milutin) király,

V. István magyar királynak állítólagos veje.

Egy 1281-ben kelt okmányában,²⁾ mely Morosini Miklós raguzai knézhez van intézve, következő czimmel él: „István, Isten kegyelméből Szerbia s a tengervidek királya.“

1828-iki³⁾ Marin György raguzai knéznek szóló levelét ily aláírással végzi: „Stefán Uros král.“

¹⁾ Raics Katalin s Milutin védelmére kel ki s Pachymerest szerbellenes érzelműnek mondja. E mellett azon dicséretre hivatkozik, melyben Dániel érsek Milutin királyt részesíti, továbbá az e király által alapított számos egyházra s püspökségre s arra, hogy Milutint népe „az ájtatos“ melléknévvel tüntette ki stb. De tekintettel Milutinnak házasságra s házasság életre vonatkozó nézeteire s felfogásaira. Raics hivatkozását nem tekintjük elegendőnek Pachymeres állításának megczáfolására.

²⁾ Miklosich 54.

³⁾ i. h. 55.

Egy 1289. Pristinæ quarto Octobris kelt, Poglizza dalmát város javára kibocsátott szabadságlevélben ¹⁾ következő czímet használ: „Stephanus Nemagnich Dei gracia Rex Rassiae, Dalmatiae et Bosniae,“ aláírása pedig: Stephanus.

1288. jul. 23-án a pápa azt írja neki: ²⁾ „Viro magnifico Urosio Illustri Regi Selavorum.“ A pápának Ilona özvegy királynéhez intézett leveleiben szintén csak Urosius néven fordul elő.

Érmein ezt olvassuk: „moneta regis Urosi.“

Milutin nevét onnan származtatják, hogy atyja Isten kegyelméből (milost) ajándékozott meg vele.

Született 1253-ban, mint I. Uros István ifjabb fia. ³⁾

Mint tudjuk, 1281-ben megfosztotta bátyját trónjától s azt haláláig birta.

Uralkodása fénykort jelez Szerbia történetében. Milutin ügyes volt a tettetésben, a kedvező alkalom felhasználásában, alkalmazkodni tudott kora szelleméhez, minek folytán nagyban hozzájárult országa tágításához s azt a hatalom s tekintély oly magas fokára emelte, hogy a Balkán-félsziget sorsa az ő kezében volt, s hogy a konstantinápolyi udvar benne fontos s nagyjelentőségű tényezőt látott. Valási türelmessége folytán, mely korában oly ritka volt és a keleti s nyugati egyház érdekeit és igényeit mindig szemé előtt tartva, a papságot is megnyerte céljainak s ő, ki nem válogatott a célhoz vezető eszközökben, nejeiben is csak eszközöket tekintett céljai elérésére.

Uralkodása idejét eme, főkép a genealogiának szentelt sorok nem vázolhatják kellőleg. Halála napját némelyek 1321. oct. 29-ikére, mások november 5-ére teszik. Klaić az utóbbi keletet fogadja el.

Nerodimli udvarán hunyt el. Banskban az általa alapított Szt. István-kolostorban temették el. Dániel érsek elbeszélése szerint teste 2¹/₂ évig nem hamvadt el; egy haja szála sem hullott le fejéről s sirja mellett csodák is történtek; a nép ennélfogva a „szent király“ nevével tisztelte meg.

¹⁾ Wenzel IX. 407/₃₅₈.

²⁾ Theiner I. 360.

³⁾ Egy okmányban (Miklosich 71) ezt olvassuk: „Uros István Isten kegyelméből király, István uram királyom unokája, Uros uram királyom fia.“ Születése évét Muralt. Chronol. byz. II. 471 adja tudtunkra.

II. Uros István (Milutin) feleségei.

Láttuk, hogy Dragutin 1269. körül veszélyes lábbajba esett s az öreg Uros attól tartva, hogy elsőszülött fiának baja gyógyíthatatlan, ifjabb fia Milutin kiházásítására gondolt. Minthogy István magyar király örökös Damokleskardként lebegett feje fölött, ellensúlyt keresett a konstantinápolyi udvarhoz való csatlakozásában s e végett VIII. Palaiologos Mihályhoz azon kérelemmel fordult, hogy az Anna leányát Milutinnak, a ki bátyja betegsége folytán praesumtiv trónörökössé lett, nőül adja.

Mihály hajlandó volt Uros kívánatának megfelelni. Theodora császárné fényes kelengyével látta el a menyasszonyt s a görög patriarkha kíséretében Berrhoeaba küldte. Itt megállapodtak s Vekkos Charbophylax, Kudumenes trajanopoli püspök kíséretében a császárné ajánlatára előre ment, hogy a hercegnő jövődjét viszonyait megismerje. Mint tudjuk, a küldöttség szemben a byzánzi udvar keleti pompájával csak igen szerény s igénytelen viszonyokra talált. A patriarkha mindazonáltal folytatta útját s Ochridából tudtára adta a szerb udvarnak közeledését, hogy a hercegnőt az ország határán az őt illető fényvel s tisztelettel fogadják. Lipaenium előtt György békebíró küldöttség élén fogadta a menetet. Miután a görög követséget útközben rablók támadták meg s kifosztották, a patriarchának nem nagy kedve volt a megbizatást véghez vinni. Várakozásában nagyon is csalatkozott s reményei még alább szálltak, midőn a küldöttség vezetője Dragutin betegségről, a vőlegény trónrajutásáról mit sem akart tudni s végre is ama feltétellel lépett elő, hogy a császárnak kötelessége leányának hozományul tekintélyes területet adni. Ehhez még az is járult, hogy a görög követségnek még mindig nem volt alkalmja, a birtok s személy biztosságáról, valamint a kormány erélyéről kedvező fogalmat nyerni s így a patriarkha tanácsosnak látta a császári hercegnővel, semmit sem végezve, haza utazni.

Nem csalódunk, ha Engel nézetét osztjuk, mely szerint a házassági tervek megsemmisítésében Dragutinnak hathatós része volt.

Anna hercegnő később epirosi Demeterhez (más neve szerint Kutrules Dukas Mihályhoz) ment nőül. Ez II. Mihály (Angelos) despota és Petralipha Theodora ifjabb fia volt.

1276-ban Milutin

1. feleségével kelt egybe. Neve Janka. Atyja I. János (Komnenos Dukas Angelos), az imént nevezett Demeter herceg természetes fivére; anyja a Taronna házból való volt. János Sebastokrátor s 1271. óta neopatraei fejedelem, 1296-ban halt meg. ¹⁾ Ez első nejét Milutin 1286. körül taszította el, hogy egy másikat vegyen el. Ürügynek neje terméketlenségét hozta fel. Engel 2. felesége történetét következőleg vázolja: 1286. körül V. István leánya, ki apácza volt, látogatóba jött nővéréhez, Katalinhoz, Dragutin nejéhez, Szerémországba; ott megismerkedett Milutinnal s megszerette. Milutin erre azonnal elküldte János leányát. Hiába hozták fel a kettős egyházi akadályt, hogy t. i. még élő felesége van s hogy Erzsébetet, újabb aráját, apáczai fogadalma az egyházhoz köti. Levétette vele apáczaruháját s minden teketória nélkül a férj jogaiba lépett. Duncange-ra támaszkodva, Engel azt állítja, hogy e házasságból két leánya született: Tzaritza (Czáricza) s Néda.

Engel továbbá azon feltevésnek ad kifejezést, hogy Ilona özvegy királyné, hogy az új házasság botrányát enyhítse s hogy annak törvényessé tételét a magyar hercegnő apácza-fogadalmának megszüntetése által kieszközölje, a pápához fordult s ennek ezért kettős viszonzószolgálatot helyezett kilátásba, első sorban Milutin s vele egész Szerbiának a kath. egyház kebelébe való térését, másodsor a patarenusok kiirtását Boszniában, mely országot Milutin új sógorától IV. László magyar királytól nászajándéku kapott volt „jöllehet Pál, brebiri gróf kún Lászlónak a boszniai bánság fejében pénzt előlegezett.“

Erzsébet 1296-ig neje Milutinnak. Ez évben elküldte s egy bolgár hercegnőt vett el. Szabó Károlyt illeti az érdem, hogy Engel állításai tarthatatlanságára figyelmeztetett. ²⁾ S ebben arra hivatkozik, hogy két 1287-ben kelt okmány ³⁾ szerint Erzsébet 1287-ben fejedelemaszszony Pesten, hogy 1287. második felében nőül ment Rosenberg

¹⁾ Engel s követői János leányát Milutin első nejének mondják. Szerintök János Nagy-Valachia vagy Thessalia s a goli lokriak országának ura. Az „1276“ kelet úgy értendő, hogy „Milutin, midőn királylyá koronázták, (1275) nősült.“

²⁾ Magyar tört. életrajzok, 6. rész, Kún László.

³⁾ Wenzel IX. 453. 1287. jul. 6-án kelt okmányában, kún László Erzsébet nővére panasza folytán meghagyja Buda városa előljárósága s tanácsának, hogy — miután a Zalankeménből s Zimonyból jövő kereskedőktől nem szedték

Zavišhoz s e házassága előtt szakadatlanúl a nyulakszigeti kolostorban tartózkodott.

Vizsgáljuk meg e dolgot közelebről.

Erzsébet szülői V. István s kún Erzsébet. Nevét s származását több okmány említi. ¹⁾ Valószínűleg ifjabb lánya szüleinek s 1262. előtt született. Épúgy mint Margit nagynénje († 1271), ő is négy éves korában a nyulakszigeti kolostorba hozatott, ²⁾ a hol nagynénje mellett nyerte neveltetését.

1270-ben ³⁾ róla, mint működő személyről okmányilag van szó, s legio számra megy az okmányok sora, mely 1270. óta emlékszik meg róla. E helyütt néhányat fogunk felsorolni, melyek minden egyes évben való működését bizonyítják:

1272. Wenzel VIII. ^{394/266} „domine Elisabeth karissime filie nostre.“

1275. i. h. IX ^{125/80} IV. Lászlónak a nyulakszigeti kolostor javára kibocsátott adománylevelében: „domina Elisabeth karissima soror nostra“-nak szólítja; i. h. XII. ^{140/122} 125.

be a nyulakszigeti kolostort megillető vámot — Erzsébet megbizottjait teljes kárpótlásban részesítsék.

Egy másik, 1287. jul 20-án Budán kelt okmányában (Wenzel IX. 454. tévesen 1290-re van téve s kétszer — IV. 352 és IX. 523 — van felhozva) Erzsébet nővére közbenjárására visszavonja ama parancsát, melylyel Buda városának a nagy vásár megtartását megengedte, miután a vásár folytán a kolostor vámbevételei jelentékeny kárt vallának.

¹⁾ A régebb irodalom mindazonáltal alig ismerte. Horneck I. 204. fej. Zavis nejének s László nagynénjének, unokanővérének nevezi. Schier két személyt is csinál belőle. Zavis nejét ő Gitkethának (Judith) nevezi, a ki azelőtt apáca volt és azután pápai engedélylyel férjhez ment. Azonkívül ő még egy Erzsébet nevű Szt. Domonkosi apácát ismer, a ki a nyulakszigetén tartózkodik. Azt állítja, hogy e kettő (Gitketha s Erzsébet) a megölt Béla macsói herceg († 1272) földi maradványait örök nyugalomra helyezte (ez állításában Herm. Altahensisre hivatkozik).

²⁾ V. István az e kolostornak 1265. kiadott mentességi levelében következőleg szól (Fejér IV. III. 296) „... monasterii ejusdem Virginis gloriosae, de insula Sanctae Mariae in qua Domina soror nostra et filia charissima inter Dominas sorores sub religiosi habitus honestate Domini nostri et genitricis ejusdem reginae coelestis obsequiis sunt locatae.“

³⁾ V. István ez évben a nyulakszigeti kolostor 1259-ben kiállított alapító levelét megerősíti s azt mondja: „petens instantissime verbo domine Elisabeth karissime filie nostre . . . petitionibus justis condescendentes“ (Wenzel XII. 15. 17. 18.).

1276. aug. 24. i. h. IX. ^{144/96} IV. László adományozása.
1277. i. h. IV. ^{76/37}, ^{80/40}. IX. ^{176/118}, 141.
1278. i. h. IX. ^{203/141}, IV. László Erzsébet fejedelemszonty bírói mentességben részesíti; 143, 185; XII. 187. Fejér V. 2. 446. „*Dominae Elisabeth charissimae sorori nostrae et Priorissae.*“
1279. i. h. IX. 236.
1280. i. h. XII. ^{290/240}, ^{297/246}. 265.
1281. i. h. XII. ^{331/278}.
1282. i. h. IX. 253. Hazai okmánytár VI. 283. old. 204. sz. ¹⁾
1283. i. h. IV. ^{255/158}. Nov. 28. „soror etiam nostra amantissima domina Elisabeth de Insula virgo Deo dicata.“ (IV. László levele.) i. h. IV. ^{257/159}. szept. 28. Erzsébet ifjabb királyné levele: „virgo Deo devota domina Elisabeth sanctimonialis de Insula Virginis Gloriose nostra cognata charissima, Illustris Domini nostri Hungarie Regis soror.“
i. h. IX. ^{365/263}. IV. László adományozása. („Elysabeth karissime sorori nostre.“)
i. h. IX. ^{370/265}. Kosmás, komáromi kuriai bíró levele: domine Elisabeth sororis Domine Regis de insula Beate Marie.
- 1283—1285. „Comes Bartolomeus nobilis de genere Kata“ ²⁾ mint „officialis domine Elisabeth de insula dominarum,“ szerepel. Katona Hist. crit. VII. 920. Knauz, Monum. Eccl. Strig. II. 196. Turul 1888. 161. old.
1286. Wenzel IX. ^{442/314}. IV. László Paagh helységet a nyulakszigeti kolostornak adományozza: „quia Paulus dictus Chomoz de genere Chak populos et possessiones Ecclesiae Beate virginis et domine Elysabeth sororis nostre karissime de insula devastavit et destruxit, quendam villam ipsius Paagh vocatam . . . predicte

¹⁾ „*Domina Elysabeth filia illustris quondam Regis Stephani felicis recordacionis sororque incliti regis Ladislay de Insula beatae virginis.*“ Ez okmányában Erzsébet beleegyezését adja ahhoz, hogy János apát Telkén a budai hegyekben levő szőlőkertet eladhassa.

²⁾ Már 1270-ben van szó bizonyos Káta nb. István, mint Erzsébet hivatalnokáról („*quod Comes Stephanus de genere Kata officialis domine Elisabeth karissime filie nostre aliarumque sororum de insula . . .*“ Wenzel XII. ^{23/17} . . . Ugyancsak e kötetben ^{24/18} 1270. évből való okmányban V. István Erzsébet javára megerősíti IV. Béla 1268-ban kelt adománylevelét Ujbecse birtokát illetőleg.

domine sorore nostre . . . contulimus . . . Datum Bude feria quinta proxima post Dominicam Palmarum anno Domini M^oCC^o octuagesimo sexto.“

1287. jan. 25. i. h. IX. 382. s az ez évből való már idézett két okmány.
1288. jun. 5. i. h. IX. ^{471/388}. IV. László levele . . . ad petitionem et instanciam domini Zavisy Ducis de Opavia karissimi generis (! azaz sógornak!) et Domine Elisabeth consortis ejusdem sororis nostre karissime.“
1289. i. h. IV. ^{340/217} „Elisabeth sorori nostre germane.“
1290. Maria Magdolna előtti vasárnapon, IV. László levele: „ad petitionem et instanciam domine Elysabeth, sororis nostre Karissime“ i. h. IV.
- Erzsébet további életéről a következőket tudjuk. ¹⁾
1300. jul. 9. elejébe mennek Manfredoniába Károly király emberei Erzsébetnek, a nápolyi királyné nővérének, ki Magyarországból Sziciliába utazik.
1303. márt. 2. „Domina Elisabeth soror Regine Marie consortis nostre habet pro usu necessariorum suorum uncias auri triginta annuas.“
1306. nov. 18. gondoskodik II. Károly azon adósságok törlesztéséről „ad que Magnifica mulier Elisabeth sororia sua certis creditoribus suis tenetur.“
1308. jul. 9. (Monasterium Sancti Petri ad Castellum de Neapoli) „quod sub speciali nostra protectione et defensione consistit, et in cuius claustrali ambitu venerabilis mulier domina Elisabeth filia bone memorie Regis Vngarie, soror nostra dilecta alieque monastice mulieres degunt sub Beati Dominici confessoris regulla.“
1313. „De Elisabeth de Vngaria in monasterio Sancti Petri ad Castellum“ (tehát Nápolyban).
1326. máj. 31. (i. h. p. 245). Szó lévén Mária királyné († 1323) hagyatékáról, a következőket olvassuk: „Argentum duorum sigillorum, unius magni et alterius parvi, que fuerunt quondam domine Elisabeth sororis domine Regine.“

¹⁾ Diplomatai emlékek az Anjoukorból (kiadta Wenzel) p. 154, 171, 175, 179, 198.

Az imént közölt adatokból látjuk tehát, hogy 1. miután Erzsébet 1265—1287 a nyulakszigeti kolostorban tartózkodott, 1287. végén Zavishoz ment nőül, 1288., 1289. és 1290. férjével együtt van róla szó s annak 1290. aug. havában bekövetkezett halála után visszatért a kolostorba, ennél fogva 1286-ban nem mehetett Milutinhoz nőül.

2. Boszniát 1286-ban Milutin nem kaphatta hozományul,¹⁾ mivel IV. László Boszniát (és Macsót) már előbb (1283) detronizált sógorának adományozta, a ki e hercegséget 1314-ig kormányozta.

3. Milutin ennél fogva 1296-ban nem taszithatta el magától Erzsébetet, mivel az akkor rosenbergi Záviss özvegye vala.

4. A Milutin s Erzsébet közti házasság tarthatatlanságával természetesen elesik egyszersmind Erzsébet anyai volta; Milutin két leányát Nedát (Anna) s Czáriczát illetőleg.

Ha már most ama kérdést vetjük fel, vajjon Milutin a bolgár czár leányával való házassága előtt nősült-e már valóban kétszer²⁾ s hogy kicsoda volt leányai anyja, akkor következőket kell figyelembe vennünk:

a) Engel amaz állítása, hogy Milutin legelőször Angelos János leányát s ennek eltaszítása után Erzsébet magyar hercegnőt vette el, Gregoras Nikephoros (1295—1360) feljegyzésein alapszik, a ki Milutin első nejét a blachiai fejedelem leányának, másikat (Dragutin) neje nővérének nevezi.

b) Pachymeres (1242—1308) ellenben azt mondja: Megúnva első nejét, újra nősült s elvette János sebastokrátor leányát.

Mivelhogy Pachymeres közvetetlen kortársa Milutinnak, állítása határozottan több hitelességet érdemel, mint a későbbi Nikephorosé, melyet sehol sem találunk megerősítve.

Miután tudjuk, hogy Milutin János leányát terméketlensége ürügye alatt elűzte magától s két utolsó nejétől gyermeke nem született, úgy kézzelfogható, hogy Milutin leányai csakis első nejétől, itt János leányával való házasságából, születhettek. Mivel továbbá egy Milutin s Valois Károly közt 1308. máj. 27-én (s Milutin által 1308. jun. 15-én)

¹⁾ Jireček 281. is azt mondja: „1286. óta egész Bosznia hódolt neki.“

²⁾ Jireček 281. azt mondja: négyszer nősült (Milutin) három ízben előbbi nejei elűzése után.

ratifikált szerződés Milutin egyetlen leányáról, *ki Erzsébet feleségétől született*, tesz említést, ennél fogva arról nyerünk tudomást, hogy Milutin első nejét Erzsébetnek nevezték s hogy az egy (1308. még hajadon) leányt szült s hogy Milutin később a thessaliali hercegnő kedvéért eltaszította. *Nikhephor állítása a szerződésben említett Erzsébet nevével egyetemben képezik Engel tévedése alapokát.* Hogy Milutinnak — a származását illetőleg különben ismeretlen — Erzsébettel való házassága törvényes érvénynyel bírt, kitűnik abból, hogy leányát a francia hercegnek ajánlani merték (l. alább) s hogy a görög udvaron, mivel Erzsébet Milutinnak Angelos-i, s a bolgár nővel való házassága alkalmával még élt, az utóbbi két házasságot csak ágyasságnak tekintették. Erzsébet csak 1297—8. körül halt meg.

Ha csak ez Erzsébetet nem tartjuk János leányának, (a mi természetesen Pachymeres világos állításával ellentétben állana), akkor Milutin házasságainak következő sorrendjét állithatjuk fel: 1. Erzsébet; származása ismeretlen, Milutinhoz valószínűleg még az öreg Uros életében ment nőül, elűzte valószínűleg röviddel trónrajutása után; meghalt 1297—8.

2. Janka, I. János neopatraei fejedelem lánya, eltaszítva, 1296.

3. I. György (Terterij) bolgár czárlánya. Engel ezt „Kotanicá“-nak nevezi, a nélkül, hogy ez állítását bebizonyítaná. Mídon Swjaetoslav herceg 1295-ben a bolgár czári trónra emelkedett, Milutin jónak látta benső viszonyt kötni az új hatalommal. E czélből elűzte thessaliali nejét s Swetoslav nővérét vette el (1295—6.) Az új királyné leánya volt I. Terterij György, előbbi bolgár czárnak, s született 1251—2. körül György III. Asen János bolgár czipő nővérével való házasságából. Ez új házasság sem tartott sokáig, miután Milutin fiatal feleségét 1298-ben a byzanciaknak kiszolgáltatta, a ki erre 1301-ben Kutrules Dukas Mihályhoz ment nőül (ugyanahhoz, a kinek első neje Milutin volt arája, Anna görög hercegnő vala).

4. Simonis, II. Andronikos császár leánya. ¹⁾ Milutin, ki Swet-slav bolgár czipő nővérével való egybekelése által biztosította magát, néhányszor sikeresen berontott a byzanci területbe. A görög politika

¹⁾ A gracsaniczai templom feliratában olvassuk (Miklosich 84): „Simonida Kraljica Paleologiina, dsi cara Andronika Paleologa.“

az ellenséget, kit ügyes guerilla-csapatjai félelmissé tettek, másképp nem tudta megfékezni, mintha egy nő kötelékeibe veri. Hogy Milutinnak már három felesége is van, az kevés gondot okozott a görög udvar politikájának. Mindjárt első neje elüzetése után azt állították, hogy Milutinnak nincs joga neje életében nősülni; miután azonban első neje röviddel ezelőtt meghalt, a görög udvar Milutinnak a thesszali s bolgár hercegnővel való házasságát csak ágyasságnak tekintette s így felfogása szerint csak most van joga az özvegy királynak második házasságot kötni. A bolgár hercegnőt minden tektória nélkül el kell küldeni.

Milutin, a kinek e változatosság csak kedvére lehetett s a kinek törvényes fia még mindig nem volt, a felajánlott szerződésbe azonnal beleegyezett, sőt késznek is nyilatkozott visszaadni az általa megszállt görög területet. Lehet, hogy eljárásában azon reménnyel kecsgettette magát, hogy a görög uralkodó családba való jutásával természetes fiának, Istvánnak biztosíthatja a trónt, miután unokaöccse: Dragutin fiának trónrajutásáról hallani sem akart.

II. Andronikos császárnak volt egy Eudokia nevű nővére, ki 1282-ben II. Jánoshoz, trapezunti császárhoz ment nőül s 1297-ben férje halála után hazájába (Konstantinápolyba) tért vissza. E fiatal özvegy kezével kinálták meg tehát Milutint, a ki ez ajánlatba azonnal bele is egyezett.

De nem így az özvegy. A császárnak Milutin házasságaira vonatkozó jogi magyarázatai mit sem használtak a vonakodó özvegnél, a ki végre határozottsággal oda nyilatkozott, hogy híven meg akarja őrizni első férje emlékét; s ha már hajlandó is lenne valakihez nőül menni, akkor azt kívánja, hogy az illetőnek egész más nézete legyen a házasságról s a vallásról, mint a szerb királynak.¹⁾ Eudokia vonakodása a görög udvart további tervek kovácsolásában nem gátolta. Az „állam érdekeinek“ feláldozták a császár egyetlen leányát, Simonist, s azon álbölcselkedés indoka mellett, hogy ama férfi, ki a byzanci trón körül oly nagy érdemeket szerzett, mint a szerb király, bizvást megérdemli a császár egyetlen leányának kezét, megérte a világ ama különös látványt, hogy a 45 éves férfinak az alig hat éves

¹⁾ Bizonyosan volt tudomása arról, hogy Milutin bolgár nejenek egybekelesük alkalmával a legszentebb esküt mondotta, s alkalma volt most Eudokiának látnia, mennyit ért Milutin esküje.

leánykát nőül adták. 1298-ban a szerződés végső feltételei is valósultak: a hercegnő eddigi czime (despota) helyett a „Kralaena“ nevet vette fel s Thessalonichi-ben Simonist királynak, annak bolgár nejét s a szerbek által elfoglalt görög területet a császárnak át kellett adni.

A különös házasság, jóllehet a görög patriarcha s Milutin anyja — természetesen mindketten vallási okokból — ellene voltak, mégis létre jött. Ebben Simonis anyja, Irén császárnő, nagyratörő vágyai teljesedését látta.

Irén férjével együtt elkísérte a 8 éves mennyasszonyt s Makarias ochridai érsekkel eskette.¹⁾

E házasságnak Milutinra nézve jelentékeny következményei voltak.

Mindenek előtt eltaszított felesége, Svetsláv, bolgár czár, nővére miatt Bolgárország részéről háboru fenyegette; csak a görög udvar közbenjárásának köszönhetette, hogy ez ügy békés úton nyert megoldást.

Irén császárnő, ki már régóta keresett utat, módot arra, hogy férjét árnyuralkodóvá tegye s hogy János fia révén tulajdonképeni uralkodónak felvergődjék, Milutinban látta a legalkalmasabb eszközt tervei kivitelére. Fiának 1308-ban bekövetkezett halála után Milutinnak Szerbia s Byzáncz trónja egyesítését ajánlotta, hogy Simonissal nemzendő gyermekei származásukhoz illő örökséghez jussanak.

Ámde Milutin érzékisége magzatra célzó kilátását semmivé tette. Nem tudta bevárni gyermekies neje testi érettségét s a bimbó durva megtörése által örökre megfosztotta magzatra váró reményeitől.

Irén azonban becsvágyó terveit nem akarta feladni. Ha Simonis gyermekei nem lehetnek azok, kiken reményei alapszanak, akkor Demetrius fiára bizza tervei kivitelét. Milutin arra bíratta magát, hogy a herceget quasi trónörökösének kijelölje s hogy jövendő alattvalóival viszonyba léphessen, Szerbiába is hozta; de az elpuhult hercegnek Szerbia nyers modorai nem lehettek inyére, odahagyta örökre sógora országát: egy másik kísérlet, melynek áldozatává fivérét, Tódort (a kit Olaszországból hoztak Szerbiába) akarták tenni, szintúgy dugába dőlt; Tódor csakhamar felcserélte Szerbiát Olaszország mosolygó egével. Mind e trónigénylésnek Byzáncz részéről ama követ-

¹⁾ Az egész jelenet a Wardar folyó melletti találkozón játszódott le. Milutin leszált lováról, hogy a császárt s a mennyasszonyát üdvözölje, erre túszoikat cseréltek ki. 1300. nov. 22-én a császár Konstantinápolyba érkezett vissza.

kezménye volt, hogy Milutin fiát, Istvánt megfosztották szeme-világától. (L. alább.)

Anyósa unszolására Milutin szerb segédcapatokat küldött a kisziasai törökök ellen. Simonis életéből kevés adatunk maradt fenn. Anyósa halála után férje beleegyezésével látogatóba ment Dragutin s családjához. 1317. anyja temetésére Konstantinápolyba utazott. A 22 éves nőnek alkalmá nyílt itt a fővárosi élénk élet s öreg, nyers s féltékeny férje mellett töltött élete közt párhuzamot vonni; természetes tehát, hogy nem volt különös kedve visszatérni Szerbiába. Sokáig maradt Konstantinápolyban s Milutinnak már türelme szakadt. Midőn erre szerb követség ért Konstantinápolyba s tűzzel, vassal fenyegetődött, ha a királyné vissza nem tér: Simonis útra kelt s férje haragját s további szerelmeskedését az által vélte kikerülhetni, hogy Serrhaen apáczának avattatta fel magát. Milutinnak nem fájt volna ugyan ez újabb szerencsétlensége, de a követség komolyan fogván fel megbízatását, újra fenyegetődött, a mire Konstantin herceg, a fiatal királyné bátyja leszakította nővére testéről az apácza-ruhát, ellenszegülése és jaggatása daczára vissza kellett térnie a szerb fővárosba.

Hogy Simonis férje halála után Görögországba ment s ott zárdába vonult vissza, az abból tűnik ki, hogy atyja Andronikos unokájának szemére veti, miszerint nagynénjével, Simonis apáczával, Milutin özvegyével bűnös viszonyt folytatott.

Simonis halála éve ismeretlen.

VI.

László, erdélyi vajda leánya.

III. (decsánszki) Uros István czár, Milutin fiának második neje, László erdélyi vajda névleg nem ismert leánya.¹⁾

E házassági összeköttetésnek chronológiája némikép okiratilag is nyer megerősítést, mivel a nem katolikus fejedelemmel kötött házassági összeköttetése folytán Lászlót a pápai követ egyházi átok alá ve-

¹⁾ Eme, Magyarország történetében előkelő szerepet játszó vajdát napjainkig az Apor család tagjának tartották. Ujabban Hermann nemzetségből származtatták. Itt csak röviden akarom kijelenteni, hogy mind a két nézet helytelen, a mennyiben — a mint ezt a „Századok“ 1890-iki nov. füzetében indokolom — a nevezett vajda a B o r s a nemzetségnek egyik tagja.

tette. Gentilis bibornok ugyanis 1309. deczember 25-én Pozsonyban állította ki a kiközösítési okmányt¹⁾ s azt mondja benne:

„... Ad notitiam siquidem nostram olim, dum adhuc Zagrabie moraremur (kb. 1308. szept. 9—25-ke közt) ante nostrum adventum Budam veridica relatione perlato, quod inter nobilem virum Ladislaum vayvodam Transilvaniae et dominum Stephanum regem Servie tractatus habitus fuerat de filia ipsius Ladislai, catholica quidem et ex catholicis orta parentibus, . . . filio regis eiusdem, a prefate fidei devianti rectitudine, matrimonialiter copulanda. Nos attendentes, quod non erat decens, nec expediens, ut filii obedientie cum inobedientie filiis per alicuius conjunctionis commercium miscerentur, cum per hoc de facili posset ipsorum obedientium fidei sinceritas violari, nostraque interesset super hiis tam in dicte favorem fidei, quam ex officii prefati debito, de oportuna remedio providere, prefatum Ladislaum excitandum, amice fraterne rogandum ac exhortandum caritative duximus, semel et pluries: dantes ei nichilominus, prout requirebat ejusdem officii debitum per nostras litteras in mandatis, ut prefato matrimonii tractatui supersedens, dictam filiam suam ejusdem regis filio matrimonialiter nequaquam copulare presumeret, quousque illo faciente, qui non vult mortem peccatorum, sed ut magis convertantur, et vivent, prefati rex et filius, suo regnique ipsorum salubri statui, divina eis assistente gratia, consulentes redirent ad ipsius ecclesie unitatem, ac ipsos contingeret, quod nostro mediante studio, quod sperabamus in brevi, veram fidem, quam profiteretur, doce et predicat mater ecclesia sinceris mentibus profiteri et ex tunc memorato Ladislao, et catholico cuilibet, absque divine maiestatis offensa sueque detrimento anime, licitum erat ac liberum, amice, societati vel parentele fedus contrahere cum eisdem. Cumque postmodum ad predictum locum Bude, divina nobis assistente clementia venissemus²⁾ de suprascripti concilii concilio et assensu statuendum duximus et etiam inhibendum, ut nullus dicte legationi subiectus presumeret de cetero alicui heretico . . . scismatico vel alii fidei christianae contrario ma-

¹⁾ Monum. Vaticana Hist. Regni Hungar. Illust. Budapest. 1884. Series I. Tom. II. p. 369.

²⁾ Ez már 1309-ben történt.

xime Ruthenis, Bulgaris, Rasis et Littuanis . . . filiam, neptem vel consanguineam suam connubio tradere vel modo aliquo copulare. Qui vero dederit, vel danti consenserit, aut ex propositio et scienter huiusmodi scelestibus nuptiis astiterit, mulier etiam data vel tradita . . . eo ipso excommunicationis mucrone percussus se noverit . . . Et si infra mensem post publicationem huiusmodi sententie . . . non redierit ad ecclesie unitatem . . . tunc contra eum . . . procedatur iuxta sanctiones canonicas et civiles. Verum quia sepedictus Ladislaus huiusmodi constitutionibus, inhibitionibus, exhortationibus et preceptis, contumaciter, obturans auditum, ac nobis contemptu superbo inobedientie tergum vertens intra designatos in constitutione predicta terminos restituere ac resignare, nec a complemento dicti matrimonii desistere ac supersedere curavit, quamvis super hiis pluries monitus, et post eosdem terminos diutius expectatus, patientia benignitatis nostre . . . abusus est temere immo quodammodo in decus . . . contra sepedictum Ladislaum, *propter dictum contractum matrimonium* . . . procedendum ecclesiastico supponimus interdicto.“

Ez okmányból tehát azt látjuk, hogy Gentilis bíbornok 1308 szeptember havában értesült a vajda ama szándékáról, miszerint leányát István királyfiának nőül adja. Erre tehát tilalmat bocsátott ki a katolikusok számára, mely ily házasságok kötését megtiltja, azután egy hónapnyi időtartamot adott az ily eljegyzések megsemmisítésére, sőt Lászlónál még egy hónapnál tovább is várt s 1309. decz. végén már a házasság létrejöttéről szól. Az egybekelés tehát 1309 nyarán ment végbe.

Hogy itt Milutinnal s nem Dragutinnal van dolgunk, kitérünk azon körülményből, hogy Dragutin már sokkal előbb a katolikus egyház kebelébe tért s hogy IV. Miklós pápa 1291. márcz. 15-iki levelében őt s országait Szt. Péter oltalmába vette.¹⁾

Hogy mikor halt meg István e neje, nem tudjuk.

DR. WERTNER MÓR.

¹⁾ Theiner I. 375. „Carissimo in Christo filio Stephano Regi Servie illustri.“

A Nemanjidák nemzedékrendje.

I. Uros nagyfejedelem

Neje: *Anna*.

Csudomil nfejed. (a görögöknél: Blacsin)	Desa (Techomyl) nfejedelem	<i>Ilona</i> † 1146 után, férje: 1129 vak Béla, magyar her- ceg, † 1141.	<i>Mária</i> 1134—1190. Férje: 1134 znaimi II. Konrád herceg.	Leány férje: Belus, Magyarország nádora és szerb n. fejedelem. † 1198 előtt.
<i>D(Z)ávid</i> † 1173 m. n.	<i>Stračimir</i> 1189.	<i>Miroszló</i> ; Zahumlje fejedelme, † 1190 előtt m. n. Neje: Kulin bosznnyák bánnak egyik nővére, 1190 után.	Nemanja I. István nfejedelem, sz. 1114.(?), uralk. 1159/65 óta, lemond. 1195, † mint Simon szerzetes 1200 febr. 13. Neje: <i>Anna</i> († mint Anasztázia apáca.)	Leány férje: 1167 <i>Michieli Lénárt</i> , Oserói gróf, II. Michieli Vitale, velencei dogenak fia.
Nemanjics II. István nfejed. (mint király: I. István, mint szer- zetes: Simon), uralk. 1195 óta, lemond. 1224, † 1227. Nejei: 1) 1195 Angela Eudokia, III. Elek görög császár leánya, 2) Dandolo Henrik velencei do- genak egyik unokája, † 1220 előtt.	Vuk Dioklea királya és szerb trónkö- vetelő. (Vannak utódai.)	<i>Rastka</i> (mint pap Száva) sz. 1169. † 1237. Szerbiának első érseke.	<i>Tich</i> jegy. 1189 Andechs-Meráni Bertold- nak egy leánya <i>Konstantin</i> bolgár czár. Nejei: 1) N. elv., 2) Irén, II. Tódor nikaeai császár leánya 1258, † 1270, 3) 1270 Kantakuzena Mária. 3) <i>Mihály</i> sz. 1271, † 1298 után.	N <i>János</i> bolgár szebasztokrátor.
1) II. István (Radoszló) 1224, lemond. 1234. megy zárdába; é. m. 1250-ben.	1) III. István (Ulászló) 1234—1241 király. é. m. 1264. Nejei: 1) N. elv., 2) 1230 kör. Belo- szláva, II. Asén János bolgár czár leánya., 1281. <i>Desa</i> zsupán. † 1281. Leány előtt. férje: György knéz.	1) I. Uros István (Dragoszló) király † 1277. Neje: Chaurés-i Ilona † 1314.	1) <i>Prediszló</i> (mint pap Száva), szerb érsek, 1255—1292 körül.	
IV. István (Dragutin) sz. 1253 előtt: 1277—1281 kir., az- tán a Szerémség hercege, a macsói bánság kormányzója, † 1314. Neje: 1269 kör. Katalin. V. István, magyar király leánya, † 1314 után.	Leány Férje: N. (IV. Béla kir. idejében magyar fogságban.)		II. Uros István (Milutin) sz. 1253; 1281 óta kir., † 1321 nov. 5. (mások szerint 1320 okt. 29.) Jegy. 1269 Anna, VIII. Mihály görög császár leánya. Nejei: 1) Erzsébet, † 1297 kör. 2) Janka, Angelos János, Neopatrae-i fejedelem leánya, 3) Konsta- nicza, I. Terterij György, bolgár czár leánya, elv. 1298, 4) 1299 Simonis, II. Andronikos görög császár leánya, † 1321 után.	
<i>Ulászló</i> , † 1324. <i>Uros(ica)</i> Jegy. 1293 Morosini † 1314 előtt. Konstancia (Velencén).	<i>Erzsébet</i> férje: Kotromán István, Felső- Bosznia bánja, † 1314 kör.			
1) „Czaricza“ 1308.	tm. <i>Anna</i> , † 1331 után. Férje: 1292 II. Mihály bolgár czár † 1330 jun. 28.	tm. III. (decsánszki) Uros István † 1331. szept. Nejei: 1) 1293, Smilec bolgár czár leánya, 2) 1309, Borsa nembeli László, erdélyi vajda leánya, 3) 1326 Mária, Palaiologos János, pan- hyperscbastos leánya.		tm. <i>Konstantin</i> , † 1322.
2) IV. Uros István (Dusán) sz. 1312, társkirály 1321 jan. 6. 1346-ban a szerbek és görögök csá- szárja, † 1355 decz. 20. Neje: 1331 Ilona, Sándor bolgár czár nővére, † 1370, mint apáca.	<i>Dusica</i> † fiatal korában.	<i>Leljka</i> † 1348 után. Férje: III. Subics Mladen, Almissa Kliszsa és Scardona ura. † 1348 május 1.	3) „Palaiologos“ Uros Simon , Aetolia és Akarnánia despotája, 1359 „a szerbek és görögök császárja“, † 1371. Neje Thomais, epi- rosi II. János fejedelem leánya, 1359.	
V. Uros István , sz. 1336. † 1367 decz. 2 Nejei: 1) 1355 Szláva, Vlcan, oláh vajda leánya, elv., 2) Erzsébet, Voj- novics Vojzláv, Usicei knéznek leánya.			Uros János 1371 Thessália ura, † 1410, nov. 20, mint püspök.	<i>Mária Angelina</i> 1385, † 1394. decz. 28. Férjei: 1) Preljub Tamás 1367—1385. Joannina ura 1367 óta, 2) 1386 Buon- delmonti Ezov † 1403.